

УДК 336.72

Олена Юрївна Жам
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
обліку і аудиту ІЕМ НАУ,
Руслана Григорівна Крутїнь
студентка НАУ, ІЕМ, кафедри фінансів,
обліку і аудиту

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті розглянуто структуру та особливості діяльності банківської системи України, проаналізовано стан банківської системи на сучасному етапі та визначено основні тенденції її розвитку. Запропоновано основні шляхи розвитку та зміцнення конкурентоспроможності вітчизняного банківського сектору. На підставі аналізу зроблено висновки про необхідність створення концепції пріоритетного розвитку національного банківського капіталу та зниження рівня доларизації економіки країни

Ключові слова: банк, банківська система, центральний банк, фінансова стійкість, капітал, ліквідність, ризик

Постановка проблеми. Банківської система України є однією з найважливіших складових фінансового ринку, її надійність та розвиненість є необхідною умовою розвитку країни. Досконале та дієве функціонування може сприяти реструктуризації економіки та її стабілізації в цілому.

Банківська система є рушійним механізмом економічних перетворень, оскільки забезпечує переміщення фінансових ресурсів між окремими країнами, регіонами, галузями економік та суб'єктами фінансового ринку.

Світова фінансова криза, несприятливі політичні та економічні події, які охопили Україну, значно послабила банківську систему. Тому, необхідним і надзвичайно актуальним питанням є дослідження стану банківської системи України, виявлення проблем її розвитку та розробка напрямів їх поліпшення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем сучасного стану та розвитку банківської системи України присвячено праці багатьох провідних вчених та практиків, зокрема О. Барановського, А. Вожжова, В. Гейця, О. Дзюблюка, А. Єпіфанова, С. Козьменка, В. Міщенко, М. Савлука, О. Сугоняко, Н. Шелудько, О. Вовчак, В. Возняк, Н. Волоснікова, І. Грановська, В. Кравець, І. Лютий, Т. Малиновська [1, 2] та інших, які в своїх роботах розглядали або якісь окремі проблеми розвитку українських банків, або окремі аспекти їх розвитку в умовах активізації інтеграційно-глобалізаційних процесів та кризи.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Проблема стабільності банківської системи серйозно турбує вітчизняних науковців, економістів та управлінців. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених розвитку банківської системи, рівень її розвитку залишається низьким, а ринок банківських послуг України є неконкурентоспроможним, що, відповідно, потребує здійснення подальших досліджень з зазначеної проблематики.

Метою статті є дослідження та проведення аналізу сучасного стану банківської системи України, висвітлення основних сучасних проблем розвитку банківської

системи України та розробка практичних рекомендацій щодо напрямів усунення наявних недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2015 році банківська система України увійшла з невирішеними проблемами 2014 року. Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим, недостатній рівень корпоративного управління зумовили погіршення якості кредитного портфелю банків.

Внаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ. За рік банки здійснили відрахувань у резерви на суму 103 млрд. гривень. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості – за 2014 рік збитки банківського сектору склали майже 53 млрд. грн.

Швидкому вирішенню проблеми накопичення негативно класифікованої заборгованості не сприяє існування низки невирішених питань, зокрема у податковій сфері.

Інтенсифікації потребує процес реформування судової системи України та боротьби з корупцією. Зростання валютних ризиків для українських банків внаслідок наявності короткої відкритої валютної позиції та високого рівня доларизації є потенційною загрозою стійкості банківської системи. Викривлення окремими банками статистичної звітності ускладнюють можливості оцінки реальних масштабів кредитування банками пов'язаних осіб. Розглянемо основні показники діяльності банків України за 2013-2015 рр., що наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України за 2013-2015 рр. [3]

№ з/п	Назва показника	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	180	163
1.1.	З них: з іноземним капіталом	53	49	51
1.1.1.	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22	19	19
2.	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	39,5	34,0	32,5

За 2014 рік кількість банків, які мають банківські ліцензії Національного банку України, скоротилася з 180 до 163 банків. Протягом року було визнано неплатоспроможним 33 банки, по 17 з яких були прийняті рішення про ліквідацію. Крім того, у 2 банків були відкликані та анульовані банківські ліцензії у зв'язку з анексією Криму. Кількість банків з іноземним капіталом зросла з 49 до 51 банку (31% від загальної кількості банків, що мають ліцензію), з них 19 банків (12%) – зі 100% іноземним капіталом.

Дослідження та аналіз банківської системи України показав, що частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків на 01.01.2015 становила 32.5% (на 01.01.2014 – 34.0%, на 01.01.2013 – 39.5%). Загальні активи банків за 2014 рік зросли на 12 млрд. грн., або на 8% до 1.5 трлн. грн., а без врахування валютних коливань (за курсом \$ – 7,993 грн.) – скоротилися на 223 млрд. грн. (на 16%). у т.ч.: у національній валюті – на 55 млрд. грн. (на 6%); в іноземній валюті – на 168 млрд. грн. (у долар. еквіваленті – на 21 млрд. дол. США) (на 33%). Аналіз графічно наведено на рис. 1.

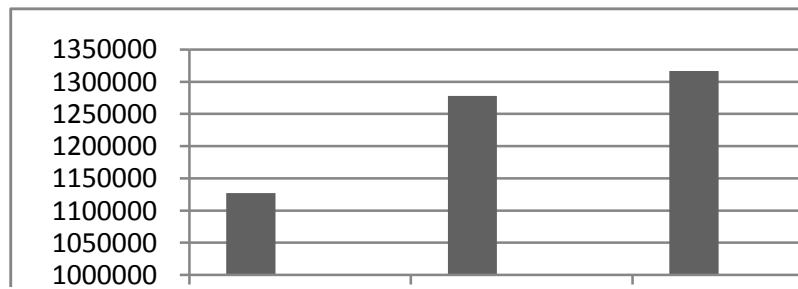

Рис.1. Активи банків за 2013-2015 рр.(млн.грн)

Рівень доларизації активних операцій банків зріс із 36.4% до 44.7% (без врахування курсової корекції – знизився з 36.4% до 29.1%). Основну частину активних операцій банків складають кредитні операції – 66% (1.0 трлн. грн.). За 2014 рік їх обсяг зріс на 95 млрд. грн., або на 10%, а без врахування валютних коливань – скоротився на 139 млрд. грн. (на 15%), в т.ч. в національній валюті – на 60 млрд. грн. (на 10%); в іноземній валюті – на 79 млрд. грн. (у долар. еквіваленті – на 10 млрд. дол. США) (на 25%).

Обсяг кредитів, наданих юридичним особам, зріс на 103 млрд. грн., або на 15% до 803 млрд. грн., що складає 80% загального обсягу кредитів, а без врахування валютних коливань – скоротився на 87 млрд. грн. (на 12%), в т.ч. : в національній валюті – на 39 млрд. грн. (на 9%); в іноземній валюті – на 48 млрд. грн. (на 20%) (у долар. еквів. – на 6 млрд. дол.США).

Рівень доларизації кредитування економіки зріс з 34.8% до 48.0% (без врахування валютних коливань – знизився з 34.8% до 31.9%).

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, зріс на 11 млрд. грн., або на 7% до 179 млрд. грн., а без врахування валютних коливань – скоротився на 27 млрд. грн. (на 16%), в т.ч.: в національній валюті – на 14 млрд. грн. (на 12%); в іноземній валюті – на 13 млрд. грн. (у долар. еквіваленті – на 2 млрд. дол. США) (на 25%).

Рівень доларизації кредитування населення зріс з 31.6% до 43.5% (без врахування валютних коливань – знизився з 31.6% до 28.1%).

Негативно класифікована заборгованість (NPL) за кредитними операціями за 2014 рік зросла на 97 млрд. грн., або на 63% до 251 млрд. грн., що становить 19.0% заборгованості за кредитними операціями (на 01.01.2014 – 12.9%).

Зобов'язання банків за 2014 рік зросли на 83 млрд. грн., або на 8% – до 1.2 трлн. грн., а без врахування валютних коливань – скоротилися на 230 млрд. грн. (на 21%), в т.ч.: у національній валюті – на 53 млрд. грн. (на 9%); 38 в іноземній валюті на 177 млрд. грн. (у долар. еквіваленті – на 22 млрд. дол. США) (на 36%) (табл.2).

Таблиця 2

Зобов'язання банків за 2013-2015 рр.(млн.грн.) [5]

ПОКАЗНИКИ	2013	2014	2015
Зобов'язання банків	957 872	1 085 496	1 168 829
З них:			
Кошти суб'єктів господарювання	202 550	234 948	261 372
Кошти фізичних осіб	364 003	433 726	416 371

Рівень доларизації зобов'язань зріс з 45.9% до 54.2% (без врахування валютних коливань – знизився з 45.9% до 37.6%). Обсяг коштів фізичних осіб становив 416 млрд.грн., або 36% від суми зобов'язань. За рік він скоротився на 17 млрд. грн., або на 4%, а без урахування валютних коливань – на 126млрд. грн. (на 29%), у т.ч.: в національній валюті – на 53 млрд. грн. (на 21%); в іноземній валюті – на 73 млрд. грн. (у долар. еквіваленті – на 9 млрд. дол. США) (на 40%).

Рівень доларизації коштів фізичних осіб зріс з 42.8% до 53.2% (без врахування валютних коливань – знизився з 42.8% до 36.5%).

Обсяг коштів юридичних осіб становив 288 млрд. грн., або 25% зобов'язань. За 2014 рік він зріс на 31 млрд. грн., або на 12%, а без урахування валютних коливань – скоротився на 26 млрд. грн. (на 10%), у т.ч.: у національній валюті – на 4 млрд. грн. (на 2%); в іноземній валюті – на 22 млрд. грн. (у долар. еквіваленті – на 2.8 млрд. дол. США) (на 27%).

Рівень доларизації коштів юридичних осіб підвищився з 31,3% до 40,2% (без врахування валютних коливань – знизився з 31,3% до 25,4%).

Регулятивний капітал банків за 2014 рік зменшився на 16 млрд. грн., або на 8% – до 189 млрд. грн., статутний капітал – на 5 млрд. грн., або на 3% – до 180 млрд. грн.. Скорочення обумовлено насамперед переведенням 17 банків у стан ліквідації та збитками, отриманими внаслідок формування резервів.

Рівень достатності (адекватності) капіталу знизився з 18.26% до 15.60%. За підсумками роботи банківської системи України у 2014 році фінансовий результат був від'ємним – збитки сягнули майже 53 млрд. грн. При цьому, основні банківські операції в цілому по системі залишалися прибутковими. Від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі втрати від активних операцій.

У цілому по системі відрахування до резервів зросли в 3.7 раза порівняно з 2013 роком, а їх частка в загальних витратах збільшилася з 16.7% до 39.3%. Близько 40% збитків по системі було сформовано банками, що віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких функціонують введені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасові адміністрації. Без урахування зазначених банків, збитки банківського сектору становили б 33.1 млрд. грн.

Об'єктивне погіршення ринкових очікувань призвело до впливу депозитів із банківської системи. Як наслідок збільшився обсяг готівки поза банками (на 19.0%), що зумовило випереджаюче зростання монетарної бази (8.5%) порівняно з грошовою масою (5.3%). У результаті середньоденний обсяг коррахунків банків у Національному банку України в 2014 році збільшився до 29.2 млрд. грн. порівняно з 25.3 млрд. грн. у 2013 році. Операції Національного банку з насичення ліквідністю банківської системи позитивно позначилися на рівні середньозважених ставок в національній валюті, які протягом грудня 2014 року, порівняно з груднем 2013 року, знизилися: за кредитами,

наданими фізичним та юридичним особам, – до 16.6 % з 17.5 % (без урахування овердрафту); за депозитами, залученими від фізичних та юридичних осіб, – до 10.0 % з 12.7 %.

Висновки. На думку авторів, посилення захисту прав кредиторів та підвищення інвестиційної привабливості банківського сектору потребує: зміни до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: ліквідація дискримінації прав забезпечених кредиторів, створення умов для прийняття рішень щодо відновлення платоспроможності або банкрутства боржника спільно всіма кредиторами незалежно від забезпечення вимог; доповнення механізмом, що надасть забезпеченому кредитору право придбати майно боржника, яке є предметом забезпечення, у рахунок погашення заборгованості боржника; недопущення штучного погіршення майнового стану боржника та штучного зменшення вартості майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возняк В. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в Україні [Електронний ресурс] / В. Возняк // Сучасні тенденції фінансового ринку 2014. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=282>.
2. Грановська І.В. Особливості становлення та розвитку банківської системи в Україні [Електронний ресурс] / І.В. Грановська // Економічний вісник університету: зб. наук. праць. – 2014 – №17/2. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum.
3. Показники діяльності банківської системи України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/.../pdsu_u.html
4. Офіційний сайт асоціації українських банків. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aub.org.ua/>
5. Банківський нагляд: Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Жам А.Ю., Крутинь Р.Г.

ИССЛЕДОВАНИЕ И АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ БАНКОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье рассмотрена структура и особенности деятельности банковской системы Украины, проанализировано состояние банковской системы на современном этапе и определены основные тенденции ее развития. Предложены основные пути развития и укрепления конкурентоспособности отечественного банковского сектора. На основании анализа сделаны выводы о необходимости создания концепции приоритетного развития национального банковского капитала и снижения уровня долларизации экономики страны

Ключевые слова: банк, банковская система, центральный банк, финансовая устойчивость, капитал, ликвидность, риск

Zham O.U., Krutin R.G.

RESEARCH AND ANALYSIS OF MODERN BANKING SYSTEM IN UKRAINE

The banking system is one of the most important components of the financial market. Its reliability and sophistication is a necessary condition for the normal development of any country. The perfect and efficient functioning may promote economic restructuring and its stabilization.

The banking system is the driving mechanism of economic transformation as it provides funds moving between countries, regions, industries and business financial market.

In the situation of low development of stock market and nonbanking financial institutions banking system of Ukraine is the largest official financial intermediary that meets the needs of the real sectors of economy and individuals in resources. With global financial crisis and negative political and economic situations a lot of problem appear in the banking sector of Ukraine. These problems should be resolved to ensure stability and normal functioning of the national economy.

Taking into account the results of banking system development during the period from 2013 till 2015, we can summarize changes at whole.

In 2015 the banking system of Ukraine came with unresolved problems in 2014. A significant devaluation of the national currency, the decline in the economy, military operations in the eastern region and the annexation of Crimea, insufficient corporate governance led to deterioration in the quality of the loan portfolio of banks.

By 2014 the number of banks with banking license of the National Bank of Ukraine decreased from 180 to 163 banks.

The evolution of the interbank foreign exchange market in 2014 was determined by the reduction in export earnings and worsening market expectations. Deployment of armed conflict in the Donetsk and Lugansk regions led to the destruction they transport infrastructure and stopping a significant number of metallurgical, chemical, machine-building enterprises.

E-mail: alenka-nau@yandex.ua, krutin.r@mail.ru